

Arkeologia NYT!

1/2003

Arkeologi NU!

Arkeologia NYT! Arkeologi NU!

1/2003

8. vuosikerta

Julkaisija

Turun Maakuntamuseon ystävät
– Åbo Landskapsmusei vänner ry
Arkeologian jaosto
– Arkeologi seksionen
PL 286, 20101 Turku

Puheenjohtaja

Heimo Kumlander
Betanankatu 2 as 16, 20810 Turku,
puh. 040 - 5934021,
s-posti heimo.kumlander@tyks.fi

Arkeologian jaoston kotisivut
Internetissä osoitteessa
<http://koti.mbnet.fi/~arkeonyt/>

Arkeologia NYT!

Vastaava päätoimittaja
Markku Lemmetti
Pöksmäentie 12, 23140 Hietämäki,
puh. 050 - 5119720

Toimituskunta

Kari Ahtiainen, Matti Hukki, Heimo
Kumlander, Mia Lempiäinen, Eeva
Rintama, Jouni Taivainen

Toimitus ja taitto
Raija Herrala

Painopaikka
Mynäprint Oy, Mynämäki

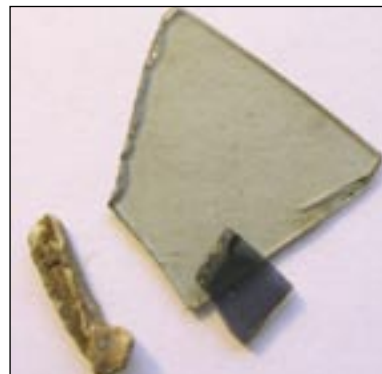
ISSN 1236 - 4827

Kadonneet kirkot -teemanumero

Sisällysluettelo:

Arkeologian harrastamisen
historiaa s. 3

Vanhaa värillistä
lasia Laiffisten
Kappelmäestä
s. 5

Kokonaan
kadonnut
kappeli s. 9

Kuninkaankartanon verokellarissa
s. 13

Arkeologiakeskus
Untamala avaa ovensa
s. 16

Rauta-ajan artesaaneja valetaan
Mynämäessä s. 18

Sormet multa
keväällä
Raisiossa s. 20

Suomalais-virolaista yhteistyötä
esihistoriamatkailussa s. 21

Kanta-asiakkaaksi museoon
s. 22

Kadonneet kirkot –seminaarin
retkiohjelma s. 26

Kansikuva:

Mietoisten Hietämäki vuonna 1682.
Turun Maakunta-arkiston kokoelmat, Hovioikeuden kartat.

Maakuntamuseon ystävien arkeologian jaoston historiaa

Vuonna 1990 joukko hyvin erilaisista lähtökohdista olevia opiskelijoita sai valmiiksi arkeologian approbaturin. Tämä joukko oli suunnitellut harrastuksen jatkomahdollisuuksia. Avuksi tulivat Henrik Asplund ja Kristiina Korkeakoski-Väisänen Turun yliopiston arkeologian laitokselta sekä Turun maakuntamuseo ja Turun maakuntamuseon ystävät ry.

Toiminta alkoi vuonna 1990 Turun maakuntamuseon ystävien arkeologian jaostona. Tehtäväksi kaavailtiin arkeologian oikeaoppisen harrastamisen edistäminen tiedottamalla sekä koulutusta, luentoja ja retkiä järjestämällä. Tiedottamiseen perustettiin oma tiedote. Aluksi se ilmestyi taiteltuna A4-arkkina, jota jaettiin maakuntamuseon ystävien jäsenille. Mutta jo 1992 ilmestyi ensimmäinen 12-sivuinen lehti, joka ilmestyi kolme kertaa vuodessa ja jonka painosmäärä oli n. 200. Aluksi lehteä jaettiin niille ystävien jäsenille, jotka olivat ilmoittaneet haluavansa sen, mutta pian lehdelle alkoi tulla myös tilaajia ja sitä jaettiin yhteistyökumppaneille. Vuonna 1995 lehti ilmestyi neljä kertaa vuodessa painosmäärän ollessa n. 250 ja sivujakin oli tullut lisää. Painopaikkana toimi aluksi ”maakuntamuseon monistamo”, kunnes lehteä alettiin painaa Turun yliopiston jäljennepalvelussa.

Aluksi lehteä toimitti toimituskunta johon kuuluivat Matti Eloranta, Anneli Keränen, Heimo Kumlander, Terttu Lempiäinen, Minna Sartes, Leena Soini sekä Aava-Leena Suominen.

Alkuvaiheessa myös Leila Airikka-Drake oli suurella panoksella mukana lehden teossa.

Melko pian lehdelle valittiin päätoimittajaksi Anneli Keränen ja lehti sai pian myös ISSN-numeron ja levisi näin myös virallisesti määrättyihin paikkoihin. Vuonna 1995 lehti menetti toimituskunnastaan Terttu Lempiäisen, Minna Sarten ja Aava-Leena Suominen. Tällöin toimituskunta alkoi toimia kokonaan harrastajavoimin uusina jäseninä Antero Rantanen ja Hilikka Saarimäki sekä 1997 Eeva Rintama. Lehti jouduttiin lopettamaan 1997, kun toimituskuntaan ei enää saatu uusia tekijöitä ja vanhoilla alkoi olla myös muuta toimintaa niin paljon, ettei aikaa enää riittänyt juttujen ja tiedon hankintaan.

Toiminta ei suinkaan loppunut ja lehti oli jatkuvasti mielessä, kunnes saimme 1999 aikaan omat kotisivut. Niillä on jatkettu lähinnä paikallisista tapahtumista, kaivauksista ja niiden tuloksista tiedottamista. Apuna tässä on ollut Leif Michaelsson. Kotisivuilla on pyritty tiedottamaan myös museonystävien tapahtumista ja muiden harrastajayhdistysten toiminnasta. Museoviraston ja Turun yliopiston panos edellä mainittujen tahojen lisäksi on koko aikana ollut hyvin merkittävä, niin lehden teossa kuin muunkin toiminnan kannalta.

Arkeologian harrastajat ovat päässeet omiin kaivauksiin mm. Piikkiön Heernummen hiekkakuoppa-alueella keväällä 1997. Kuvassa Henrik Asplund on poikennut katsomaan työn sujumista ja kaivausten vetäjä Riikka Saarinen esittelee kertyneitä löytöjä, jotka on koottu pensaan katveeseen.

Muu toiminta on ollut erilaisten luento- ja esitelmätilaisuuksien ja kuvailtojen järjestämistä yhdessä Turun yliopiston arkeologian laitoksen sekä kansalais- ja työväenopistojen kanssa. Kokeellisen arkeologian järjestämistä Kuralan Kylämäen kokeiluverstaalla, retkien järjestämistä yhdessä Turun maakuntamuseon ystävien kanssa sekä kaivausavun järjestämistä niin museovirastolle kuin muillekin yhteistyötahoille unohtamatta omaakaan harrastuksen jatko-opiskelua.

Toiminta on ollut hyvin haastavaa, mutta aikaa ja työtä vaativaa, kun on pidetty yhteyksiä yllä moneen suuntaan – mm. Turun yliopistoon, Turun maakuntamuseoon, museovirastoon, alueen kansalais- ja työväenopistoihin sekä alan ammattilaisiin ja muihin harrastajiin. Näitä kaikkia tuleekin kiittää erinomaisesta yhteistyöstä. Yhteistyöstä, joka koko ajan on kehittynyt parempaan suuntaan, vaikka toimintamme on viime aikoina ollut vähäistäkin.

Erityistä kiitosta ansaitsee Henrik Asplund, joka on aina ollut valmis tukemaan meitä kaikissa tilanteissa, samoin lukuisa joukko luennoitsijoita, kirjoittajia ja erilaisen tiedon toimittajina toimineita. Myös museoviraston tiedotuksesta vastaava ja muut museoviraston työntekijät ansaitsevat erityiskiitoksen.

Toivomme tämän yhteistyön jatkuvan vastaisuudessakin, kun taas yritämme aktivoida harrastajatoimintaa Turun maakuntamuseon toiminta-alueella.

Heimo Kumlander

Matti Eloranta

HELATORSTAINA KAPPELMÄELLÄ

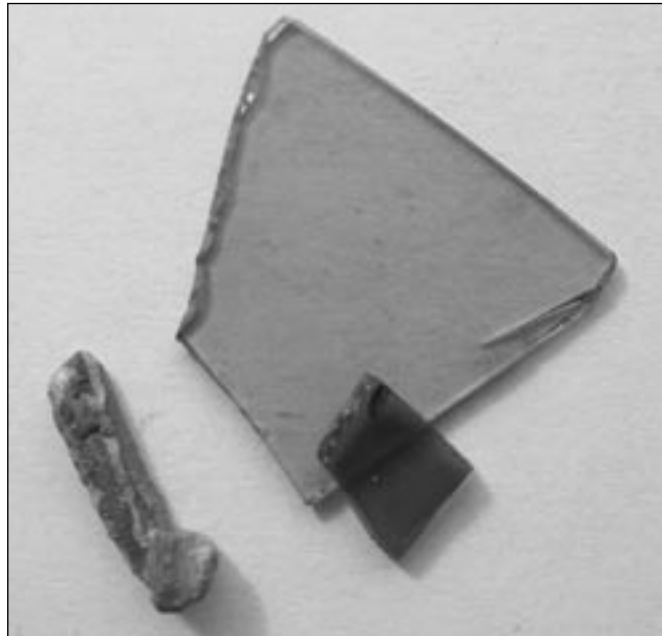
Maaliskuun lopulla, päivän pite-
tessä ja auringonkaaren kohotessa
tapahtuu herääminen talven yöstä
(aina uudestaan). Muistiin piirtynyt
avaruuden jäinen tähtitaivas, lumen
kylmä tuoksu ja ympäröivä jähmeä
pimeys jäävät taakse (taas kerran).

Ja jos talvesta jotain kaippaa,
niin kevään odotusta. Tiedät mitä
se tuo tullessaan; muuttolinnut ja
hiirenkorvat tietenkin, mutta en-
nen kaikkea sen käsittämättömän
tapahtumien vyöryn, jonka tulok-
sena kaikki on hetken päästä vih-
reää ja vehreää, sade lämmin ja
tuuli lauha.

Mikä tuoksuukaan paremmalle kuin lumen
alta paljastunut maa ja kulottunut heinä, jonka
seasta voi vain arvailla tulemassa olevan vih-
reyden. Heinän alla, maanpinnan suojassa he-
räilevät hiljalleen myös madot, niin kuin mää-

rätty on, heräilevät myyrät ja lukemattomat
mikroskooppisen pienet eliöt, joiden nimiä
emme tiedä tai muista.

Maanpinnan alla, unholan arkistossa, le-
päävät myös muinaisuuden todisteet, kadon-

*Koeoja 1:stä löytyneitä
nyrhittyjä lasinpaloja ja
lyijypuitteen palanen.*

neen ajan katoamattomat kap-
paleet, huomisen odotuksessa,
kunnes lapio maata rapsauttaa.

Tarinan talletus 1800 -luvulla

Vehmaan kihlakunnassa kierteli
1800 -luvun lopulla muinaisajois-
ta kiinnostunut mies, joka kylä ky-
lältä edeten talletti muistikirjaansa
sanoin ja piirroksin ahnaasti kai-
ken tiedon mitä paikallisilta asu-
keilta entisajoista tietoonsa sai.
Yhdessä paikassa, lieneekö kahvi-
kupin ääressä istunut ja kuunnel-
lut, hän tallensi seuraavan tarinan:

*“Laitisten kylän vieressä, 5 virstaa Veh-
maan kirkosta itään päin, on Jaakolan puus-
tellin maalla korkeallinen mäki, nimel-*

Kirkonperustan maatunut itäpääty näkyi keväällä talven jäljiltä painuneen heinikon alta.

Kappelmäki etelästä Turku-Uusikaupunki radan yli kuvattuna. Mäen takana puolestaan kulkee ikivanha tie, josta Ruotsin kuningatar Kristiina 1600-luvulla teki yhden valtakuntansa tärkeistä postinkuljetusreiteistä.

tä Kappelin mäki. Tällä mäellä näkyy vielä jäännöksiä vanhasta kirkosta, eli rukoushuoneesta. Huone, jonka seinistä vielä pari alimmaista, melkein jo mullaksi lahonnutta hirsi-kertaa näkyy, on ollut neliskulmainen, toisille seinilleen 15 kyynärää, toisille 13 kyynärää pitkä. Tämän entisen huoneen keskellä kasvava kaksihaarainen koivu, joka vahvuudelleen on pari, kolme korttelia läpitse mitaten; tämäkin osoittaa että kirkko on jo kauan ollut katotonna ja laattiatonna, eikä vanhatkaan ihmiset muista siinä muuta kuin paljaat seinät nähneensä. Kirkon sijan ympärillä on räystynyttä kiviaitaa, piirittäen neliskulmaisen alan, joka on 24 sylvä ristiänsä mitaten. Hautoja ei voi huomata tämän aitauksen sisällä.” (Killinen 1885, 75).

Varhaiset maanmittarit

Vielä 1800-luvun lopulla oli Vehmaan Laittisten Kappelmäellä nähtävissä perimätiedon mukaisen kirkon paikalla ollut kivijalka, la-

hoavia hirsiä sekä aluetta ympäröivä 66 askeleen laajuinen kirkkoma.

Kirkon pohjan on kerrottu olleen noin 7,5 x 8,5 metriä nykymitoiksi muutettuna. Kirkon ympärillä ollut aitaus on muodostunut pienistä kivistä ollen noin 1-2 metriä leveä ja 10-20 cm korkea.

Nykyisinkin rauennut ja sammaloitunut aita on vielä olemassa ja kevään 2002 tutkimuksissa löysimme sen sisäpuolelta myös kuvausta vastaavan maatuneen “kirkon itä-päädyn” jonka sijainti vastasi hyvin vuoden 1906 karttaan (A. Waldon) Kappelmäen kohdalle kiviaidan sisälle merkityn neliön sijaintia, jonka voi arvella merkitsevän silloin vielä paremmin näkyvissä olleita “kirkon” perustuksia.

Lisätietoja vanhasta “kirkon paikasta” saamme vuoden 1786 kartasta (C. Harman), jossa mäen kohdalla on teksti “Kappelin rintamaat” ja itäpuolisen pellon nimenä “Kirkowainio”. Em. karttoja vertaamalla näyttää

siltä, että vielä vuonna 1786 Laittisten ja Lahdingon kylien välinen raja noudatteli tarkasti “kirkkomaan” kiviaitaa, jolloin se oli kokonaisuudessaan Laittisten puolella.

Vuonna 1906 tilanne oli muuttunut siten, että pieni osa kiviaidan luoteiskulmasta oli Lahdingon puolella, kuten asia on tänä päivänäkin. En tiedä liittyykö tämä seikka esim. jotenkin alueen käyttöön hautausmaana tai paremminkin käytön loppumiseen, vai aivan johonkin muuhun, mutta joka tapauksessa rajan kulku on hieman muuttunut vanhoista ajoista.

Helatorstain kaivaukset

Näin kiinnostavia tietoja meillä oli käytössämme, kun aloimme hivuttaa lapioitamme varoen Kappelmäen kevääseen kamaraan. Tutkimustemme tavoite oli saada selville olisiko paikasta kerrottu tarina paikkansa pitävä ja löytyisikö alueelta kenties hautojakin. Aikaa oli vähän, vain neljä päivää, mutta ne riittivät.

Mielenkiintoisimmat löydöt paikan kirkollista luonnetta ajatellen olivat eittämättä maatuneen oletetun kirkonperustan eteläpuolelle tehdystä ensimmäisestä koeojasta saadut ikkunalasi-, lyijypuite- ja ruumishautalöydöt.

Seinälinjan vierestä löytyi useita paloja nyrhittyä vihreää ja yksi pala nyrhittyä sinistä ikkunalasia sekä lyijypuitteen palanen. Nämä löydöt alkoivat jo kaivausvaiheessa tuntua lupaavilta merkeiltä kirkollisen rakennuksen suhteen.

*Tosta se lähtee....
nykyaikaiset
haudankaivajat melko
vanhalla hautuumaalla.*

Aivan kaivausten viime tunteina saimme sitten vielä esiin itä-länsi -suuntaisen ruumishaudan jalkopään. Se oli noin kyynärän, eli 60 cm syvyydessä.

Onneksemme ruumishaudassa oli maatunutta arkkulautaa näkyvissä sen jalkopäässä. Siitä saimme ajoitusta varten näytteen, jonka ajoitustulos on (95,4% todennäköisyydellä) 1490 AD - 1660 AD, todennäköisesti siis aivan keskiajan lopulta tai uudelta ajalta.

Kaivausstrategiaa noudattaen jätimme kaivaustyöt ruumishaudan suhteen sikseen ja ainoastaan dokumentoimme näkyviin saamamme rakenteen. Ruumishautahahmo erotui tummana ympäröivästä vaaleasta hietamaasta.

Aivan ruumishaudan eteläpuolella, vain muutama sentti hautahahmon ulkopuolella oli noin sentin halkaisijaltaan oleva hieman ruosteinen "kuula". Konservoinnissa selvisi, että se on jotain erittäin kovaa ainetta, mutta ei rautaa. Sen funktio on edelleen epäselvä, mutta kaivausvaiheessa tuli mieleen mahdollisuus, että se voisi olla esim. vaa'an punnus. Se voisi siten liittyä esim. alueen rautakautiseen kerrostumaan.

Hieman yllättäen saimme heti kaivausten alusta asti merkkejä myös rautakaudesta. Koejastamme (kk 1) löytyi aivan pinnasta lähtien mm. rautakauden tyyppin keramiikkaa ja savitiivistettä sekä palaneen luun paloja. Ne olivat ohuissa tummissa laikuissa, joita koejassa oli eri kerroksissa. Myöhemmin voitiin päätellä, että kyseessä olivat myöhemmissä ruumishautauksissa sekoittuneet maakerrokset, eli haudat on kaivettu rautakautisen kulttuurikerrostuman läpi. Joka tapauksessa löydöt herättivät tarkastelemaan ympäristöä

Koristellun savikiekon katkelma koeuopasta 2.

hieman tarkemmin.

Kirkkomaan aidan (joksi sitä nyt jo hyvin voidaan kutsua) eteläportin yhteydessä aitaan liittyneenä oli röykkiömäinen muodostelma, halkaisijaltaan noin 6-7 metriä ja korkeudeltaan noin metrin. Tarkemmin katsottuna se vaikutti mahdolliselta röykkiöhaudalta. Siihen tehtiin koeuoppa (kk 2), joka kaivettiin pohjaan asti. Löytöinä tuli tiiviin kiveyksen ja noki/likamaan seasta aivan pinnasta lähtien mm. rautakauden tyyppin keramiikkaa, kvartsi-iskoksia, savitiivistettä, koristellun savikiekon katkelma, palanutta luuta sekä ns. kivi-kiekko, joka oli tehty nyrhimällä punaisesta hiekkakivestä.

Kirkkomaan aidan eteläportin länsireunassa sijaitseva rautakautinen röykkiö, johon tehtiin koeuoppa nro 2.

Koeoja 1:n dokumentointia

Tutkimusporukka kaivausten päätyttyä. Tällä kivellä on ehkä kirkkokansakin joskus istunut.

Savitiivistettä koekuopasta 2.

sanoa. Tämän lisäksi mäellä on ollut rautakaudella kalmisto ja/tai asuinpaikka. Lähistön merovinki- ja viikinkiaikaiset löydöt ehkä viittaavat siihen, että Kappelmäen rautakautinen käyttöaika voisi osua samaan aikaan.

Maan pinnan alla on kuitenkin vielä paljon piilossa olevaa tietoa, joka odottaa arkeologia, maa-arkiston avaajaa.

Näine tietoinemme voimme vain pohtia mitä se mahtaa olla, mikä ei vielä löytynyt. Voimme teoretisoida ja rakennella teorioita, etsiä tukea muualta saadusta tiedosta, mutta lopultakin kaikki on vain oletusta ja teoriaa. Vain maa tietää.

Vanhat ja kuivat puut

Keväällä ennen kaivauksia kokoontuimme vehmaalaisten kanssa raivaustalkoisiin mäelle. Kotiseutuyhdistys oli järjestänyt paikalle hyvän iskujoukon ja kahvitarjoilun. Kuivuneita katajia ja risukkoa kaadettiin ja raahattiin tien viereen, josta se traktorilla kuljetettiin pois.

Työn lomassa välillä istuskeltiin ja tuumittiin, menneitäkin... Kuulimme erään tarinan Kappelmäestä, joka liittyy kirkon viimeisiin hirsiiin. Sen mukaan eräs isäntä oli hakenut Kappelmäeltä kirkon viimeisiä, osin jo maatuneita hirsiiä polttopuiksi. Yrittäessään sytyttää niistä tulta uuninpesään siitä ei kuitenkaan tullut mitään, sillä puut hyppäsivät aina pesästä pois. Näin kävi kerta toisensa jälkeen ja lopulta oli hirren palat vietävä Kappelmäelle takaisin. Siitäkin huolimatta otin mukaa ni kappaleen kuivaa Kappelmäen katajia. Se on ulkovajassa orren päällä, luulen...

Jouni Taivainen

FM, Turun yliopisto, Kulttuurien tutkimuksen laitos, suomalainen ja vertaileva arkeologia.

Kuvat Jouni Taivainen.

Artikkeli on hieman toisessa muodossa luettavissa Suomen keskiajan arkeologisen seuran lehdessä SKAS 3/2002. Sieltä löytyvät myös lähdeviitteet, jotka tästä jutusta jäätin pois.

Noin kymmenen metriä rökkiöstä koilliseen teimme vielä yhden koekuopan (kk 3) itäpuolen aitaan, joka sillä kohdalla vaikutti yhdistyvän matalaan kivensekaiseen kumpareeseen, jonka pituus on noin 6 metriä, leveys pari metriä ja korkeus noin 20-30 cm.

Kumpareeseen tehdystä koekuopasta ei tullut aivan vastaavaa kiveystä kuin kk 2:sta. Kiveystä tässäkin oli, mutta se oli löyhempiä. Löytöinä tuli kuitenkin tästäkin koekuopasta rautakauden tyyppin keramiikkaa, palanutta savea, palamatonta luuta ja kvartsi-iskoksia.

Pidän melko todennäköisenä, että tässäkin olisi kyseessä rautakautinen rökkiö, joka on yhdistetty myöhempanä aikana kirkkomaan aitaan. Toisaalta on myös mahdollista, että rautakautinen aineisto on joutunut ko. paikalle myöhemmän maansiirtelyn, esim. juuri kiviaidan teon ja hautausmaakäytön seurauksena. On otettava huomioon, että rautakautista materiaalia tuli kaikista koekuopistamme, ja sitä tuntuu olevan alueella melko runsaasti, joten sitä on aivan hyvin voinut "kulkeutua" sellaisiin paikkoihin, joissa se ei enää ole alkuperäisessä sijainnissaan.

Vehmaalta tunnetaan jonkin verran rauta-

kautisia löytöjä. Ne ovat pääosin merovinkiajalta ja suuri osa niistä on löytynyt jo 1800-luvun lopulla erilaisissa raivaustöissä.

Yksi tällainen on Kappelmäen viereisellä mäellä ollut kalmisto, joka tuhoutui raivaustöissä 1800-luvun lopulla. Se sijaitsee Kappelmäestä noin 200 metriä länteen nykyisen kotiseutu- ja kivityömuseon mäellä. Kyseessä voi olla esim. siihen liittyvä asuinpaikka/kalmisto.

Viikinkiaikaisia löytöjä Vehmaalta on vain muutama, Kappelmäkeä lähimmät ovat siitä noin kilometrin itään sijaitsevan peltojen keskellä olevan Uunonmäen kupeesta pellolta löydetty pyöreä kupurasolki sekä noin kilometrin Kappelmäestä länteen löydetty miekka ja keihäänkärjen katkelma.

Mitä selvisi

Kaivaukset paljastivat paljon uutta tietoa. Kappelmäellä on varmuudella ollut jonkinlainen kirkollinen rakennus sekä hautausmaa, joka tämän yhden ajoituksen perusteella on ollut käytössä keskiajan lopulla tai uuden ajan alkupuolella, radiohiiliajoitustulos on sen verran väljä, ettei kovin tarkkaa ajoitusta voine

Kokonaan kadonnut kappeli

Vanhassa kartassa pieni jyrkkäkattoinen rakennus, jonka katon kummassakin päädyssä risti. Alla teksti Cappell. Paljon muuta ei Hietamäen kappelista ole jäänytään jäljelle.

Viimeisetkin jäännökset tuhoutuivat, kun Uudenkaupungin ratatyömaalle tarvittiin 1920-luvun alussa täytemaata.

Maanottoa edeltäneissä kaivauksissa 1918 ja 1924 löytyi neljä 1500-1600-lukujen rahaa, 166 helmeä, jotka ehkä kerran koristivat jonkinlaista päähinettä, kourallinen rautanauvoja sekä pronssisormus ja sen mukana pala luuta.

Ei siis kovinkaan paljon vastauksia – kysymyksiä sen sijaan kosolti.

Hietämäki mainitaan keskiajan lähteissä vain kerran: Turun tuomiokirkon Mustassa kirjassa vuonna 1366. Laamanni Arvid Kus-

taanpoika ratkoo silloin Vehmaan ja Mynämäen kirkkoherrojen maakiistaa Korvensuun ja Halkiokiven välillä sijaitsevasta tilasta. Asiakirjan mukaan Vehmaan kirkkoherra Nils olisi ostanut tilan Hietamäen isä Jönikseltä 30 vuotta aiemmin. Asia ratkeaa Mynämäen kirkkoherra Rotkerin hyväksi, tilasta tulee Mynämäen kirkon omaisuutta.

Lähteestä voisi päätellä Hietamäen seurakunnan lakanneen olemasta vuonna 1336. Sen koommin sitä ei enää erillisenä mainita. Miksi seurakunta olisi lakkautettu näin varhain?

Läheisistä paikannimistä – Koivisto ja Unikankare – löytyy viitteitä siihen, että alueella olisi ollut rautakauden lopulla kauppapaikka. Voisi ajatella, että kysymyksessä olisi kauppapaikalle syntynyt varhainen seurakunta.

Hietamäen Kappelimäki sijaitsi rautakau-

den lopulla meren rannalla Mynälahden pohjukassa, Laajoen laskupaikalle muodostuneen pyöreän lahdelman länsilaidalla. Sen lähimmät keskukset olivat Mynämäki, Vehmaan Laitinen ja Nousiainen. Varsinkin Mynämäessä oli voimakasta asutusta, jota Hietamäestä ei ole todettu. Pyhe ja Valaskallio ovat kuitenkin tunnettuja rautakautisia asuinpaikkoja saman merenlahden rannalla.

Eräs Henrik-piispaan liittyvistä tarinoista kertoo tämän saapuneen mereltä Mietoiisiin, paikkaan joka sen johdosta nimettiin Pyhärannaksi. Piispa saarnasi ladossa, joka sittemmin siirrettiin Pyhän (Helgån) eli Pyheen kylään noin puoli peninkulmaa Pyhärannasta koilliseen.

Tarinaa on referoitu Suomen Museo-lehdessä 1895. Samalla viitataan myös Olaus

Vuonna 1883 tehdyssä piirroksessa Hietamäen kirkossa kasvaa jo "tuuhevia kuusia", mutta osa seinähirsistä on edelleen nähtävillä.

Magnukseen, jonka kirjoittaja katsoo maininneen alueella käydystä kaupasta, joka myöhemmin jatkui Lauttanpään markkinainnimellä.

Yhteiskunnan alkaessa organisoitua 1200-luvun loppupuolella tehokkaammin rannikon kauppapaikkojen merkitys väheni ja ehkä niille perustetut seurakunnatkin lakkautuivat vähitellen. Keskiajan seurakuntaorganisaatiosta kirjoittaessaan J-P Taavitsainen katsoo, että vaikutusvaltaa saadakseen kirkon kannatti hankkia aluksi mahdollisimman paljon ja monenlaisia tukikohtia. Niiksi kelpasivat kauppiaitten pystyttämät kirkot, päälliköiden yksityiset kappelit ja kylien omat kirkot. Mutta kun tukikohtia oli riittävästi, järjestelmää oli yksinkertaistettava siirtämällä pikkukirkot kirkon haltuun. Osa kirkoista ja kappeleista saattoi muuttua pitäjänkirkkoiksi, osa oli ehkä tarpeen jättää kyläkirkkoiksi, osa oli ehkä tarpeen jättää kyläkirkkoiksi, osa oli kokenaan hylättävä. Myöhemmin väestönkasvu aiheutti tarvetta uusien kappelien perustamiseen muualle.

Viimeinen saarna 1731

Seuraavan kerran keskiajan jälkeen Hietämäki mainitaan vasta 1500-luvulla kunigas Kustaa Vaasan takavarikoidessa kirkon

omaisuutta.

Kun Gregorius Hallenius vuosina 1738-41 laatii väitöskirjaansa Mynämäen seudulla, kertoo hän Hietämäen kappelin jääneen käytöstä 1731.

–Jumalan sanaa on viimeiseksi tässä kappelissa julistanut nykyinen Mynämäen kappalainen herra Gustavus Pacchalenius apostolien Simonin ja Juudaan päivänä vuonna 1731, kirjoittaa Hallenius.

Hänen mukaansa talonpojat viettävät edelleen Jaakon päivänä kappelinsa muistojuhlaa, vaikka markkinat onkin jo siirretty kylään.

Hallenius kertoo kappelin olevan huonosuunnossa. Katto on rikki, niin että sadevesi pääsee sisään, seinät ovat kauttaaltaan lahot ja kirkkotarha muuttunut tieksi ja elikoiden laitumeksi. Kappelin kaksi kelloa olivat kuitenkin edelleen paikoillaan katon yläpuolella.

Hallenius oli yrittänyt selvittää myös kappelin rakennusaikaa ja perustajia. Kukaan ei kuitenkaan enää muistanut.

–Koska alkuperä on tuntematon, monet haluavat syystä lukea sen tämän rannikon vanhimpiin pyhättöihin, kirjoittaa hän.

Halleniuksen tietojen mukaan Hietämäessä pidettiin ennen Mietoisten kirkon rakentamista jumalanpalveluksia kaikkina juhlapäivinä. Mietoisten kirkon valmistuttua kappalainen

kuitenkin kielsi käyttämästä Hietämäen kirkkoa, jottei seurakunnan papeille koituisi kohtuuttomasti työtä.

Viimeinen Hietämäen kirkkomaahan haudattu oli kappelin kirkonisäntänä toiminut talonpoika Johannes Antila. Omaiset hautasivat hänet hänen oman tahtonsa mukaisesti kappelin luo, vastoin papin määräystä. Vainaja jäi kolmeksi vuodeksi siunaamatta, kun omaiset yrittivät valituksin muuttaa ratkaisua – turhaan.

Ränstynyt ja kukistunut

Mynämäen kirkkoherra Antti Lizelius tutkaili seurakuntansa oloja laajasti Tiedustuskirjassaan, joka lienee valmistunut 1780-luvun alussa.

Mynämäen seurakunnalla oli tuolloin kolme vanhaa kappelia: Mietoinen, Hietämäki ja Karjala, sekä neljäntenä ja uusimpana, jonka vihkimiseen asiakirjakin liittyy, Vehmalainen.

Litzelius pitää kappeleita Lutheruksen opintultua rakennettuina ja Mietoisten kivistä kappelia vanhempana kuin Hietämäen puista.

”Toisexi, nijn rakettin Hietämäen kartanon Nummelle yxi kappeli puusta, puolen kolmatta wirstan paika isoista kirkosta. Täsä Hietämäen kappelissa pidettin waan joskus Jumalan palvelus vuodesa, wimeiseltä ainoasti Jacobin päivänä, jona sen mäellä myös markkinat pidettin. Sitte se nähtin tarpettomaxi, sillä ne kylät sen ympäristöllä, jotka sijinä kävit kirkon menoisa, taitavat huokiasti sekä Emäkirkkosa, että Mietoisten kappelissa käydä; suljettin sen tähden kokonansa. W. ja ei sitte enää ole sijinä Jumalan palvelusta pidetty. Otettiin myös sen kello ja muu omaisuus Emäkirkkoon. Ja on se kappeli kokonansa ränstynyt ja kukistunut.”

Vanhin Mynämäen kappeleista

Suomen muinaismuistoyhdistyksen aikakauskirja 1883 kertoo Hietämäen kirkosta kuvan kera. Kirjoittaja Juho Sjörosin mukaan kappelin alushirret ovat vielä paikoillaan ja luoteisnurkassa niitä on vielä yli sylen paksuisena kerroksena. Seinien sisäpuolelta mitattuna kirkon mitat ovat pituus 44 jalkaa ja leveys 30. Lattia on jo maaton ja keskellä kirkkoa kasvaa korkeita, tuuhevia kuusia.

Hiekkan otto alueelta on jo aloitettu ja Sjöros epäilee, että koko kirkon sijan pian ”nielee se mahdottoman suuri hietakuoppa, joka turmiota ennustavana näkyy puiden välistä vain muutamien sylvien päästä”. Hiekkakuoppaa kaivettaessa oli noin 9 sylvä kirkon lounaispuolelta löytynyt luita ja arkun palasia.

Sjöros pitää asiakirjojen perusteella Hie-

Kappelille on pystytetty muistomerkki läheisen tien varteen. Itse rakennuspaikka on nykyään sorakuoppa.

tämäen kirkkoa ainakin sata vuotta Mietoisten kirkkoa vanhempana. Agricolan luettelossa Turun tuomiokirkon kymmenyksistä 1540 ja 1541 tosin mainitaan vain Uudenkirkon Kodiala ja Laitilan Undamala, mutta Arvidssonilta löytyy maininta vuonna 1558 Hietämäen kappelille kuuluneesta kullatusta kalkista.

Aikakauskirja mainitsee myös 1800-luvun alussa käydystä kiistasta, jossa läheisten Ison ja Vähän Ravean omistajat vaativat tilojensa erottamista Mietoisten kappelista Mynämäen emäseurakunnan yhteyteen. Tätä he perustelivat sillä, että tilat olivat kuuluneet Hietämäen kappeliin, ja kun se oli lakkautettu, niin tilojen pitäisi kuulua emäseurakuntaan. Asian käsitellyssä Hietämäen kappelin merkitystä oli

Sjörosin mielestä vähätelty mm. väittämällä vain ikäkulujen ja raajarikkojen joskus saaneen osallistua ehtoolliselle siellä. Hän katsoo asiakirjojen todistavan,

” ... että Hietämäen kirkko on Mynämäen kappelikirkoista vanhin, että siinä on säännöllisesti Jumalan palvelusta pidetty ja että sen viereen on ruumiitakin haudattu. Tuskinpa olisikaan Juho Antila tahtonut itsellensä viimeistä lepokammiota kirkkotarhassa, jossa hänen olisi täytynyt yksin levätä.”

Rahoja, helmiä ja pronssisormus

Vuonna 1918, hiukan ennen kuin ”suuri hietakuoppa” lopullisesti nielaisi kappelin, sen paikalla tehtiin kaivauksia. Löytöluette-

lo on seuraava:

Kaksi neljännesäyrin rahaa 1600-luvulta, 1/6 äyrin raha vuodelta 1677 ja yhden äyrin raha vuodelta 1591.

Helmiä 166 kappaletta. Keskitymänä löytyneiden helmien on arveltu kuuluneen päähineeseen.

Pronssisormus ja sormiluu. Sormus on kolmiharjainen ja todennäköisesti pronssia.

Lisäksi löytyi rautanauvoja sekä kappaleita, jotka ilmeisesti myös ovat rautanauvoja.

Markku Lemmetin ja **Kari Ahtaisen** koostamasta aineistosta jutuksi muokannut **Raija Herrala**

Aineisto:

Hallenius Gregorius, Virmoensis territorii Memorabilia I. Aarno Salevan käänös vuodelta 1997.

Kansan muistot Ruotsalaisten ristiretkistä Suomeen. Suomen Museo n:o 7-8 1895. Kirjoittaja J.R.A.

Litzelius Antti, Tiedustuskirja. Teoksessa Virtaranta Pentti, Antti Lizeliuksen suomenkielisiä kirjoituksia III.

Perälä Väinö, Mynämäki 1260-1960

Salo Unto, Unikankare, Karhunhammas XXXX

Salo Unto, Turun ja Ravean Unikankareet saattoivat olla kaupapaikkoja, Turun Sanomat 12.1.1981

Sjöros Juho, Muinaismuistoja Mynämäen kihlakunnasta. Suomen muinaismuistoyhdistyksen aikakauskirja VIII 1883.

Taavitsainen J-P., Keskiajan Suomi.

Turun tuomiokirkon mustakirja. Registrum Ecclesiae Aboensis. 199. 11 Augusti 1366. Virmo.

Yli 250 vuoden tauon jälkeen Hietämäessä on alettu jälleen pitää jumalanpalveluksia. Jo parina kesänä seurakunta on kokoontunut yhteen avoimen taivaan alla kirkon muistomerkin ääressä.

Vanha kivikellari reunustaa Mietoisten maamies-seurantalon pihaa muistona kuninkaan-kartanosta.

Pyheen kellari – varasto kuninkaan verovoille Kohtasivatko piispa Henrik ja Lalli Helkon talossa?

”Pyheen kylässä on neljä taloa, mutta ennen kristinopin tuloa tuo kylä oli tarun mukaan yhtenä talona, jonka nimi oli Helko. Tämän kivijalaksi luullaan erästä suurellaista kivivallia, missä kylän kullakin talolla on kellarinsa. Kellareja tässä on alkuaan ollut vain kaksi, vaikka ne väliseinillä sitte ovat jaetut.”

Näin kerrotaan Suomen Muinaismuistoyhdistyksen vuosikirjassa 1883. Kun sama lähde kertoi lähellä olevan Pyhän Henrikin ladon, jossa piispa piti ensimmäisen saarnansa saapuessaan Suomeen, piti tietoihin saada vahvistus nykyisillä tutkimusmenetelmillä.

Mietoisten Pyheen kylään syksyllä 1995 perustettu kylätoimikunta otti tehtäväkseen selvittää kellareiden alkuperän. Yhteistyökumppaneiksi tulivat Mynämäen seudun kansalaisopisto ja Muurintutkimus Ky Uotila. Seuraavana talvena pidettiin keskiajan- ja

rakennusarkeologian kurssi, jonka puitteissa kellareja tutkittiin.

Rakenteelliset havainnot kellareista

Kylän keskellä, maamiesseuran talon pihalueella sijaitsee suurikokoinen kellarirakennus. Ulkoseinien alaosat on rakennettu suurista lohkokivistä ja näiden päällä on hirsinen puuosa, joka varassa on satulakatto.

–On todennäköistä, että osa ulkoseinistä on rakennettu 1800-luvun toisella puoliskolla, mutta ne ovat selvästi sekundaarirakenteita, toteaa Kari Uotila tutkimusraportissa.

Alkuperäistä rakennetta ovat kaksi rinnakaista sidetiiliholvattua kellaria, joihin kumpaankin ollut päädyissä omat oviaukot. Vastakkaisissa päädyissä ovat suuret ulospäin kapenevat ikkunaukot, joiden päällä on kaksinkertainen tiiliholvaus. Molempien kel-

lareiden päädyt ja seinien alaosat ovat muurattu luonnonkivistä, jossa on joukossa tiiliä. Ulkomitoiltaan rakennus on 11m leveä ja 16m pitkä.

Arkeologiset tutkimukset

Toiseen kellareista tehtiin 2x3 metrin kokoinen kaivausalue, joka kaivettiin luonnollisina kerroksina ja seulottiin.

Kaivauksissa paljastui kivirakennelma, joka tulkittiin jonkinlaiseksi uuninpohjaksi. Kellari on alkuaan perustettu luonnolliselle hiekkapohjalle ilman hirsiarinaa.

Kaivauksissa löydetty esineistö oli melko vähäistä, mutta ajoittavien esinetyyppien perusteella maakerrokset olisivat muodostuneet kellariin 1700- ja 1800-luvuilla. Kaivausprofiilista löytynyt 1600-luvun raha oli kellarin vanhin löytö.

Yhteenvedo tutkimuksista

Kellarien poikkeukselliset rakenteet, erityisesti suuret ikkuna-aukot, viittaavat muuhun kuin maaseudun varastokellarirakentamiseen. Tiilien koon ja rakenteiden perusteella kellarit olisi rakennettu 1600-luvun alussa, joskin varhaisempikin ajoitus on mahdollinen.

Kaivauslöytöjen perusteella kellarissa on ollut toimintaa 1600-luvulta lähtien, mutta on mahdollista, että lattiaa on puhdistettu aikaisemmin ja vanhimmat kerrokset ovat tuhoutuneet.

Historialliset alkuperäislähteet

Tutkittaessa alueen karttoja havaittiin Pyheen kylään kuuluneen 1700-luvulla Alis- ja Ylis-Punnan sekä Alis- ja Ylis-Haakarintalon. 1600-luvun jälkipuolella tiloilla oli kaksi, Punta ja Haakari. Mutta kun alueen vanhimpaan karttaan, jota ei voitu tarkemmin ajoittaa, oli kellarin kohdalle piirretty suuri rakennus ja viereen teksti Helgå gård, salaisuus alkoi paljastua.

Mynämäen historiasta tiedettiin lähiseudulla toimineen samannimisen kuninkaankarta-

non 1550-luvulla. Sen voudintilit vuosilta 1556-1558 ovat säilyneet. Tilikirjoista löytyivät mikrofilmit Turun maakunta-arkistosta.

Inventaariluetteloista voitiin todeta kartanossa säilytetyn ajoittain suuria määriä suolakalaa, suolalihaa sekä voita, jotka lähetettiin Turkuun ja Tukholmaan. Koska kyseessä olivat herkästi pilaantuvat elintarvikkeet, oli säilytystä varten oltava kellaritiloja.

Tilikirjojen liitteenä oli myös voudin käymää kirjeenvaihtoa, mutta kielen ja kirjoituksen vaikean tulkinnan vuoksi tarkempaa tutkimusta ei ole vielä suoritettu.

Kuninkaankartanot 1500-luvulla Suomessa

Kustaa Vaasan hallintokaudella (1521-1560) alkoi kehitys valtiovallan keskittymiseen kuninkaalle. Kirkon maaomaisuuden ja verotulojen sekä aateliston läänitysten peruuttaminen yhdessä talonpoikien verotuksen kanssa lisäsivät valtion tuloja.

Valtakunnan tuotanto perustui 90-prosenttisesti maatalouteen, joten veroista maksettiin kolmannes rahana ja loppuosa tuotteina. Markkina-arvojen vaihdellessa myös rahana maksetun veron suhteellinen osuus vaihteli. Osa luontaistuotteista myytiin markkinoilla ja

tilitettiin kruunulle rahana, loppuosa toimitettiin Turun linnaan ja Tukholmaan.

Valtion politiikassa tapahtui muutos 1540-luvun alussa. Luontaisverojen osuutta lisättiin ja niiden säilyttämistä sekä myyntiä tehostettiin uudella organisaatiolla. Perustettiin keskusvarastoja. Suomi kuului Tukholman keräilyalueeseen.

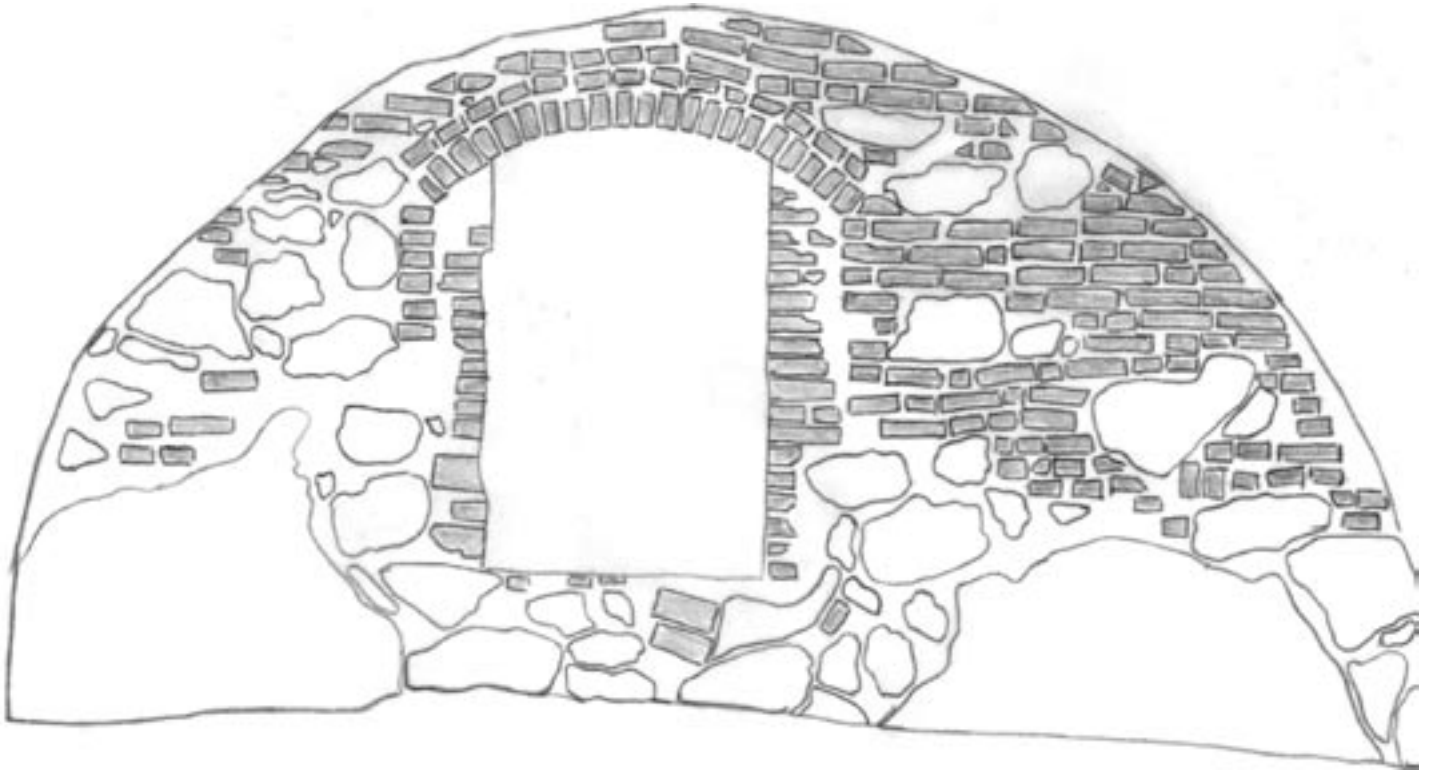
Paikallisella tasolla veronkannosta vastasivat kuninkaankartanoiden voudit. Aikaisemmin veronmaksu piti suorittaa suoraan Turun linnaan, mutta nyt se voitiin tehdä paikkakunnan omaan kartanoon.

Kustaa Vaasan tavoitteena oli perustaa kolme hallintokuntaa kohti yksi kuninkaankartano, jotka veronkannon lisäksi olivat maltiloita ja joissa paikallisilla talonpojilla oli mahdollisuus tutustua uusiin tuotantomenetelmiin sekä tehdä kruunun määräämät työsuoritukset.

Kartanoprojekti toteutui suunnitellussa laajuudessa vain Suomessa. 1550-luvun lopussa kartanovoutikuntien lukumäärä suurimmillaan oli 70. Voutikuntien havaittiin kuitenkin tuottavan vain vähän voittoa ja kiinnostus kartanoihin väheni. 1570-luvun alussa monia kartanoita lopetettiin tai läänitettiin. Myös Helgå oli tuolloin lakkautettujen kartanoiden joukossa.

Ikkuna on nykyään oviaukko portaineen.

Kellarin ikkunaseinästä kaivausten yhteydessä tehty piirros havainnollistaa tiilten ja luonnonkivien osuutta rakennuksessa. Sama seinä on valokuvattuna viereisellä sivulla. Piirros Markku Lemmetti, valokuva Kari Ahtiainen.

Tutkimuskysymys ja näkökulma

Kellarin rakenteiden tutkimus ja yksityiskohtien tarkoituksen selvittäminen avaa näkökulman kruunun rakentamiseen 1500-luvulla. Käyttötarkoituksen lisäksi rakennukseen liittyy poikkeuksellisia, käytön kannalta ei-merkityksellisiä rakenteita, jotka aikanaan viestittävät kruunun valtaa. Hyvällä ammattitaidolla suoritettu, viimeistelty rakentaminen sekä tiilen käyttö ovat tehneet kellarista omana aikanaan normaalista poikkeavan rakennuksen.

Kellarin lähistöllä on useita tiilenvalmistusuunin pohjia, joista uusimmat näyttäisivät olevan 1800-luvulta. On mahdollista, että tiilen valmistus on opittu kellarin rakentamisen aikana ja sitä olisi sen jälkeen jatkettu paikkakunnalla. Tällöin tutkimuksella voitaisiin selvittää maaseudun rakentamista ja rakennusmateriaalien käyttöä.

Sijainti, eteenpäin toimitettujen tuotteiden määrä ja kuljetusajankohdat antavat viitteitä liikenneolosuhteista. Kellari on 1500-luvulla sijainnut meren rannalla Laajoen suistossa, ja voidaan ajatella laivakuljetusten olleen käyttökelpoisin tapa siirtää suuria tuotemääriä paikasta toiseen. Talvella suoritettut toimitukset Tukholmaan kertoisivat jääteiden käytöstä.

Kellari yhdessä voudintilien kanssa antaa alueen 1500-luvun elinkeinoihin ja väestöön liittyvän laajan tutkimusaineiston. Kartanon tuotantoedellytykset, joihin kuuluvat työvoima, peltoala, karjavarallisuus, niityt, tuotantoon käytetyt rakennukset sekä työvälineet, on talouden inventaareissa selvitetty vuosittain. Satotuloksia vertaamalla on mahdollista tehdä päätelmiä viljelyn tasosta ja tarkasteluvoosien sääolosuhteista. Ruis on ollut pääviljalaji ja vehnän viljely tuli kartanon välittämänä Pyheelle.

Tutkimuskysymyksien ja näkökulmien tarkempi kehittäminen keskiaikaisesta kohteesta vaatii tekijältään perehtymistä aikakauden yhteiskuntaan, kirjallisten lähteiden tulkinnan osaamista sekä tutkimusmenetelmien hallintaa. Poikkiteollisella tutkimuksella on kyseisestä kohteesta mahdollista saada merkittävää kulttuurihistoriallista tietoa.

Vaikka tohtori Reinholm 1800-luvun alun tutkimuksissaan kertoo paikkakunnalla olevan aivan vanhan traditionsin, joka toteaa Lallin olleen läheisen Saaren kartanon herran, ei edellä olevan perusteella näytä mahdolliselta, että piispa Henrik ja Lalli olisivat kohdanneet Helkon talossa.

Markku Lemmetti

LÄHTEET

PAINETUT LÄHTEET

Suomen Muinaismuistoyhdistyksen aikauskirja VIII. 1883

Anna-Maija Vilkuna: Kruunun taloudenpito Hämeen linnassa 1500-luvun puolivälissä. 1998

Väinö Perälä: Mynämäen historia. 1963

Gregorius Hallenius: Virmoensis territorii Memorabilia I. 1738

PAINAMATTOMAT LÄHTEET

Kari Uotila: Tutkimusraportti Pyheen kellarit. 1996

Voudin tilit. Helgå gård. 1556-1558.

ARKEOLOGIAKESKUS UNTAMALA AVAA OVENSA

Ensimmäinen Museoviraston perustama arkeologinen opastuskeskus - Arkeologiakeskus Untamala - aukeaa kesäkuussa 2003 Laitilassa. Se tarjoaa monipuolista tietoa ja toimintaa kaikille muinaisuudesta kiinnostuneille.

Opastuskeskuksessa esitellään Vakka-Suomen esihistoriaa ja kulttuuriympäristöä sekä kerrotaan eri tavoin menneisyyden elämästä. Lisäksi keskus jakaa tietoa muinaisjäännöksistä ja niiden suojelusta sekä kannustaa kävijöitä muinaisjäännösten ja kulttuurimaiseman hoitoon.

Arkeologiakeskuksen tiloiksi on kunnostettu vanha navetta, joka sijaitsee ainutlaatuisessa kulttuuriympäristössä aivan yhden maamme tunnetuimman varhaisrautakautisen kumpukalmiston reunalla. Rakennus on osa Untamalan vanhaa hyvin säilynyttä raittikylää, jota ympäröi vakkasuomalainen viljelymaisema.

Nykyisen kylän paikalla on asuttu jo rautakauden alusta lähtien ja maisemassa voi helposti havaita jälkiä historian eri ajanjaksoilta.

Arkeologiakeskuksen yläkerran näyttelyssä voi tutustua seudun esihistoriaan ja kulttuurimaisemaan sekä sen muodostumiseen ja vaalimiseen. Näyttelyyn voi tutustua omatoimisesti. Sillä ei ole pääsymaksua eikä yleensä opasta paikalla.

Näyttelyä täydentää toukokuussa 2003 aukeava uusi viitoitettu kulttuuripolku, jonka varrella on niin muinaishautoja ja kuppikiviä kuin idyllistä kylämiljöötä kirkkoineen. Polulle voi jokainen kävijä lähteä omatoimisesti opastuskeskuksen edustalta. Myös opastettuja kierroksia näyttelyyn ja kulttuuripolulle voi tilata Arkeologiakeskus Untamalasta.

Arkeologiakeskuksen alakerran auditorio-, versta- ja monitoimitiloissa järjestetään kulttuuriympäristöön, esihistoriaan ja muinaisiin kädentaitoihin liittyviä kursseja ja tilaisuuksia. Ne suunnataan eri yleisöille koululaisista maankäyttöä suunnitteleviin ammattilaisiin.

Auditoriossa esitetään vakkasuomalaisen kulttuurimaiseman kehittymisestä kertovaa multimediaa tapahtumien ja opastusten yhteydessä.

Keskuksen tiloissa työskentelee sen toiminnasta vastaavan arkeologin lisäksi mahdolli-

sesta myös mm. Museoviraston kaivausten jälkitöiden tekijöitä ja harjoittelijoita eri alojen oppilaitoksista.

Yhdeksi Arkeologiakeskuksen toimintamuodoksi kaavailaan yleisölle suunnattua kaivaustoimintaa. Niin arkeologian harrastajilla kuin muillakin esihistoriasta kiinnostuneilla on tulevaisuudessa mahdollisuus päästä päiväksi tai pidemmäksi ajaksi osallistumaan arkeologisiin kenttätöihin Untamalassa tai muualla Laitilassa. Sopivia kaivauskohteita kartoitetaan edelleen kesän 2003 aikana.

Arkeologiakeskus Untamalan ovet ovat avoinna 13.6.2003 alkaen. Niin arkeologian harrastajat kuin muutkin esihistoriasta ja kulttuurimaisemasta kiinnostuneet läheltä ja kaukaa ovat tervetulleita tutustumaan ja osallistumaan toimintaan.

Myös toiveita ja ehdotuksia etenkin syys- ja talvikaudelle ajoittuvaan harrastetoimintaan otetaan ilolla vastaan.

Marja Sipilä

Tutkija

Museovirasto, Arkeologiakeskus Untamala

Lisätietoja ja yhteydenotot puh: 040 738 0215 tai email:marja.sipila@nba.fi

Valokuvat Untamalasta:
Marko Jussila

Muinaistekniikka-artsaanien koulutuksessa vihkiydytään raudan ja saven saloihin

Mynämäessä sijaitsevassa Lounais-Suomen käsi- ja taideteollisuusoppilaitoksessa aloitti syksyllä 2002 ensimmäinen muinaistekniikka-artsaanien vuosikurssi.

Koulutus kestää kolme vuotta ja sen aikana opiskellaan muinaisia kädentaitoja sekä käytännön että teorian tasolla. Mukana ovat kaikki esihistorian aikajaksot ja aihealueet. Pohjana on oma esihistoriallinen kulttuuriperintömme ja arkeologian avulla saatu tieto, jota hyödynnetään käsityöläisyydessä.

Palkeiden puhkutusta. Raudan valmistuskokeilu rautakauden tyyliin käynnissä Vanhan pajan nurkalla

Ehtaa rautaa aidosta suomalmista

Vuosittain muinaistekniikka-artsaaniopiskelijoita valitaan 12-14. Hakuprosessi tapahtuu normaalin toisen asteen yhteishaun kautta helmikuussa. Huhtikuussa on yhden päivän mittainen valintakoe, jossa mitataan opiskelijoiden motivoituneisuutta ja soveltuvuutta alalle.

Ensimmäisen vuoden opintoihin kuuluu mm. laaja kirjo erilaisia muinaistekniikoihin liittyviä intensiivikursseja; tekstiilin valmistuskokeiluja vanhoilla tekniikoilla, kasvivärjäystä, yksinkertaisen primitiiviasun valmistus, taontaa, pronssivalua, savi- ja hirsirakentamista, raudanvalmistuskokeilu, primitiivijousen valmistus, kalannahan parkitusta, pajutöitä, saviastioiden valmistusta yms.

Tavoitteena on, että kaikki pääsevät ensimmäisen vuoden aikana kokeilemaan mahdollisimman monenlaisia tekniikoita ja materiaaleja.

Toisena ja kolmantena vuotena tapahtuu erikoistuminen. Toiseen ja kolmanteen vuoteen kuuluvat myös 10 opintoviikon mittaiset työssäoppimisjaksot, joiden suorittamiseen esim. ulkomailla voi saada rahoitusta. Muinaistekniikka onkin hyvin kansainvälinen ala. Täällä opittua voi soveltaa ulkomailla ja päinvastoin.

Uskomme, että meiltä valmistuvat muinaistekniikka-artsaanit tulevat työllistymään monilla eri sektoreilla; mm. esihistoriamatkailualalla, käsityöläisinä, opettajina ja yrittäjinä. Jo nyt on nähtävissä, että kysyntää tämän alan osaajille on.

Sijaintimme Turun kupeessa rikkaasta esihistoriallisesta kulttuuriperinnöstään tunnetulla Vakka-Suomen alueella on koulutuksen kannalta suuri etu. Yhteistyömme mm. Kuralan Kylämäen kokeellisen arkeologian keskuksen kanssa on muodostumassa varsin hedelmälliseksi ja uskon, että näin tapahtuu myös ensi kesänä Laitilaan valmistuvan Untamalan arkeologian opastuskeskuksen kanssa.

Jouni Taivainen

Vs. aikuiskoulutusjohtaja/muinaistekniikat
Lounais-Suomen käsi- ja taideteollisuusoppilaitos

Savirakennuskurssilla tehtiin mm. lasihelmenvalmistusuuneja

Lasihelmiuuni kuivumassa

Lounais-Suomen käsi- ja taideteollisuusoppilaitos

Papinkallion kevätidylliä

Kuloisten Papinkallio I Rautakauden asuinpaikka Raisiossa

Raision Kuloisten Papinkallion muinaisjäänös löydettiin 1950-luvun lopulla Turku-Rauma valtatielinjauksen inventoinnin yhteydessä. Tuolloin paikalla käynyt arkeologi Anna-Liisa Hirviluoto kiinnitti huomiota mäen tasaiseen lakeen ja päätti kaivaa alueelle muutaman koekuopan.

Koekuopista löytyi nokista maata ja palanutta savea. Löytöjen perusteella alue määritettiin muinaisjäänökseksi ja tielinjaukseen tehtiin mutka Papinkallion kohdalle.

Muinaisjäänöksen luonne ei kuitenkaan paljastunut koekaivauksissa, vaan kohdetta pidettiin usean vuoden ajan rautakautisena asuinpaikkana tai kalmistona.

Löytymisensä jälkeen ensimmäiset arkeologiset tutkimuksen paikalla tehtiin vasta vuonna 1985, jolloin koekuopituksella selvitettiin muinaisjäänösalueen rajoja, ja koh-

teen luonnetta alettiin todella selvittää vuonna 2000. Tuolloin järjestetyissä kahden kuukauden pituisissa koekaivauksissa kaivetuilla koeojilla onnistuttiin selvittämään se, että Papinkallio kätki sisäänsä rautakautisen asuinpaikan. Arkeologisia kenttätutkimuksia paikalla jatkettiin seuraavana kesänä.

Kaivaukset osoittivat, että Papinkalliolla oli ollut rautakauden lopulla noin 1000-1100-luvulla jKr. ainakin kaksi hirsirakennusta, joita lämmitettiin suurten kivien varaan rakennetuilla kiukailla.

Ajoituksen rakennuksille antoi ajalle tyypillinen keramiikka, jota löydettiin kiukaiden jäännösten luota.

Suureksi yllätykseksi löytyi tietyltä alueelta myös rautakauden vanhinta keramiikkaa ns. Morbyn keramiikkaa sekä paalunjalkiä, jotka viittasivat varhaisempaan rakennukseen. Näin

Papinkalliosta tuli Raision varhaisin tunnettu rautakautinen asuinpaikka.

Tulevan kesän arkeologisten tutkimusten tavoitteena on löytää lisää jälkiä mahdollisesti rautakauden alkupuolen rakennuksesta ja yrittää määrittää rautakaudenlopun rakennusten seinälinjoja.

Selvityksen alla on myös, onko asutus Papinkalliolla ollut jatkuvaa rautakauden alusta rautakauden loppuun vain onko kyseessä kaksi erillistä asutusjaksoa.

Jari Näränen

ARKEOLOGIAA RAISIOSSA 5.-8.6.2003

Raision museo- ja kulttuurikeskus Harkko järjestää kesäkuussa kaikille arkeologiasta ja esihistoriasta kiinnostuneille kurssin, joka esittelee Raision esihistoriaa, muinaisjäänöksiä ja arkeologisia tutkimuksia Raisiossa.

Kurssiin kuuluu myös tutustuminen Vaskipolun varrella oleviin muinaisjäänöksiin ja osallistumisen kolmena päivänä arkeologisiin kaivauksiin Kuloisten Papinkalliolla. Kurssi on osallistujille maksuton. Kurssille mahtuu mukaan 20 ensimmäiseksi ilmoittautunutta.

Kurssin ohjelma

Torstai 5.6. klo 9 – 16

Tutustuminen Papinkallion arkeologisiin kaivauksiin ja kaivausten sen hetkisiin tuloksiin

Kaivaukset Papinkalliolla

Perjantai 6.6. klo 9-16

Katsaus Raision esihistoriaan, muinaisjäänöksiin ja arkeologisiin tutkimuksiin

Vaskipolkukierros

Lauantai 7.4. klo 8 – 16

Kaivaukset Papinkalliolla

Sunnuntai 8.6. klo 8 – 16

Kaivaukset Papinkalliolla

Katsaus kaivaustuloksiin

Ilmoittautumiset Raision museo- ja kulttuurikeskus Harkkoon arkeologi Jari Näräselle 23.5.2003 mennessä. Puh. 02-434 3877 tai 02-533 5977

Suomalais-virolaista yhteistyötä esihistoriamatkailussa

Mynämäen ja Mietoisten sekä virolaisen Paikusen kunnan matkailuyrittäjät ja Lounais-Suomen käsi- ja taideteollisuusoppilaitos ovat lyöneet päänsä yhteen esihistoriamatkailun kehittämiseksi.

Kolmenkeskinen projekti kehittää yhteistä markkinointia ja rakentaa esihistorian, kulttuurin ja luonnon varaan uusia matkailutuotteita.

Mynämäki - Paikuse - Mietoisten eli MPM-esihistoriamatkailutuotteet -projektin tavoitteena on tuotteistaa ja sovittaa yhteen suomalaisia ja virolaisia tuotteita siten, että ne ovat ensimmäisessä vaiheessa markkinoitavissa ristiin kummassakin maassa. Seuraavassa vaiheessa markkinointi suunnataan yhdessä myös muihin maihin.

Esihistoria- ja kulttuurimatkailussa kohteina ovat esim. opastetut retket arkeologisiin ja kulttuurikohteisiin, luontomat- kailussa puolestaan mm. melonta-, kalastus-, lintu- ja kasvipainotteiset luontoretket. Myös luonto- ja esihistoriamatkailun yhdistelmiä etsitään, samoin matkailua tukevia - siis vaikka matkamuistoksi sopivia - käsi- työtuotteita.

Projekti on tarkoitettu Mynämäen ja Mietoisten alueen matkailuyrittäjille, oppaille ja käsityöläisille. Se tarjoaa asian- tuntijapalveluita tuotesuunnitel- lussa, tuotteen toteuttamisessa ja markkinoinnissa. Projektis- sa syntyvistä valmiista tuotteis- ta tehdään esitteet neljällä kielellä, virokseksi, suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi.

Osallistujille tarjotaan mah- dollisuus kontaktiverkoston luomiseen kotimaahan ja Itäme- ren yli Viroon. Samalla luodaan yrittäjille valmiudet viedä mat-

kailijaryhmiä tai tuotteita viro- laisiin kumppanuusyrittäjiin.

MPM-projekti kuuluu Ete- lä-Suomen rannikkoseudun In- terreg IIIA -ohjelmaan ja saa rahoitusta Euroopan aluekehi- tysrahastosta.

PROJEKTIOHJELMA 2003:

- Markkinointi: matkames- sut Helsingissä 16.-19.1., Suo- ma-tuotetori 29.1. Tampereella, 30.1. Turussa, Farma Viihdy & Virkisty -messut 4.-6.4. Turussa sekä kohdemarkkinointi.

- Tuotekehitys: viikinkiteltan valmistus yhteistyössä muinais- tekniikka-artsaanien kanssa, yrittäjäkohtaiset tuotekehitykset

- Tuotetestaus ja koemarkki- nointi: Retkimarkkinat 3.5. My- nämäellä, Kansainvälinen taon- taviikko 11.-15.6. Mynämäellä, melontamatka 29.5.-1.6. Soo- maa, Viro, arkeologian kaivaus- leiri 16.-20.6. Kihnu, Viro

- Esitteet: Kulttuuriretkiä My- nämäen Seudulla; Mynämäen Seudun matkailuoppaiden esite, Muinaisuuden hämärissä; Vak- ka-Suomen alueoppaiden esite sekä yrittäjien esitteet.

Mia Lempiäinen

MPM -esihistoriamatkailu- tuotteet -projekti, Lounais-Suo- men käsi- ja taideteollisuusop- pilaitos

ABOA VETUS & ARS NOVAN KANTA-ASIAKASKLUBI: Työpajoja, retkiä, erityisopastuksia

Aboa Vetus & Ars Nova –museoiden kanta-asiakasklubi aloitti toimintansa 31.3.2002.

Ennen toiminnan aloittamista tutkimme ja vertailimme museoiden kanta-asiakkuus- ja ystävähdistystoimintaa eri museoissa aina Pohjoismaita ja Eurooppaa myöten. Halusimme perustaa toimivan asiakaskerhon, jossa olisi tarjolla mielekästä tekemistä eri kohderyhmiä kiinnostaviin aihepiireihin liittyen, tietoa, elämyksiä, retkiä, tutkija- ja taiteilijatapauksia ja jäsentenvälistä toimintaa.

Esittelimme toiminta-ajatuksen myös Pohjoismaisten keskiaikamuseoiden verkoston kokouksessa ja se sai innostuneen vastaanoton: päätimme laajentaa toimintaa yli valtakuntarajojen siten, että osa kanta-asiakaskortin eduista on voimassa myös muissa verkoston museoissa.

Aboa Vetus & Ars Nova –museoiden ja Pohjoismaisen keskiaikamuseoiden verkoston kanta-asiakastoiminta sisältää seuraavaa:

- Rajoittamaton vierailuoikeus museossa vuoden ajan liittymispäivästä lukien, perusnäyttelyiden lisäksi museossa järjestetään keskimäärin n.10 vaihtuvaa näyttelyä vuosittain
- Enintään kaksi vierasta kanta-asiakkaan seurassa saa -20% alennuksen sisäänpääsymaksusta
- Alennusta museomyymälässä -10%
- Sisäänkäynti puoleen hintaan Pohjoismaisen keskiajan verkoston museoihin (Ruotsissa: Stockholm medeltidsmuseum ja Lödöse museum, Norjassa: Bryg-

gens museum, Bergen) sekä -10% alennus näiden museoiden normaalihintaisista tuotteista

- Kanta-asiakastiedote kotiin lähetettynä 3 kertaa vuodessa (ennakkotiedot tulevasta ohjelmasta, ajankohtainen kanta-asiakasohjelma ja tarjoukset)
- Oma, kanta-asiakkaille tarkoitettu sähköpostilista
- Erikoisohjelmaa: retkiä, erikoisopastuksia, taiteilijatapauksia, tutustumismahdollisuus näyttelyihin ennakoon ja muuta yhteistä ohjelmaa
- Kutsu kaikkiin avajaisiin
- Kanta-asiakastarjouksia
- Alennuksia osallistumismaksuista ja työpajamaksuista

Aikuisen vuoden voimassa oleva kanta-asiakaskortti maksaa 17 € ja koko perheen kortti maksaa 40 €.

Kanta-asiakkaaksi voi liittyä museoiden lippukassalla tai museoiden kotisivujen kautta www.aboavetusarsnova.fi. Mikäli olet jo ostanut pääsylipun museoon ja päätät sen jälkeen liittyä kanta-asiakkaaksi, ostamasi pääsylipun hinta (kuittia vastaan) hyvitetään sinulle kanta-asiakaskortin hinnassa.

Työpajoja ja erityisopastuksia

Kuluneen vuoden aikana olemme kutsuneet kanta-asiakkaita näyttelyiden avajaisiin ja erityisopastuksille sekä järjestäneet retken Naantalin keskustassa tehdyille arkeologisille kaivauksille, joita selosti paikan päällä kaivauksen johtaja Kari Uotila.

Tänä vuonna on lisäksi luvassa Turku Biennaaliin liittyen paljon erilaista toimintaa: taiteilijatapauksia ja taidenäyttelyitä, elokuvakerho, joka esittää venäläistä nykyelokuvaa, taidetyöpajoja, lasten taidekilpailuja ja jopa rock-konsertteja!

Kaikki nämä ovat kanta-asiakkaille ilmaisia. Lisäksi kanta-asiakasperheille on luvassa huomattavia alennuksia lasten työpajoista, seikkailukierroksista ja museon lapsille ja varhaisnuorille järjestämistä ke-säkouluista.

Olemme lisäksi lähdössä Visbyn keskiaikatapahtumaan 3. – 6.8. ja tänä vuonna kutsumme kaikkia kiinnostuneita kanta-asiakkaita mukaan. Huolehdimme matkojen tilauksista ja majoitusten järjestämisestä sekä opastamme matkalaisia Visbyssä. Matkan kustannukset määräytyvät sen mukaisesti, millaista majoitusta ja matkavaihtoehtoja toivotaan.

Lainaamme lisäksi matkan ajaksi keskiaikavaatteita niitä haluaville. Visbyn keskiaikatapahtuma on elämys, joka ei unohdu!

Lisää tietoja itse tapahtumasta on saatavissa internetistä osoitteesta www.medeltidsveckan.com.

Mukaan mahtuu vielä!

Minna Hautio

Aboa Vetus & Ars Nova -museot
Itäinen Rantakatu 4 - 6
Puh. 02-2500552

**MIELENKIINTOISIA JUTTUJA.
PUHUTTELEVIA KUVIA.
LUETTAVIA HENKILÖSTÖ- JA JÄRJESTÖLEHTIÄ.**

TMI KYNÄNIEKKA/RAIJA HERRALA, YTM, TOIMITTAJA

**Vlitenkatu 39, 23500 Uusikaupunki
s-posti rihe@netti.fi
puh. 02-8412364, 040-7374678**

HYVÄÄ ASIAA TUKIEN

Mietoisten ev. lut. seurakunta

RAISION
MUSEO-
JA
KULTTUURI-
KESKUS

harkko

Taidemuseo
Arkeologinen
osasto
Teatteri

Avoinna
1.9.-31.5.
Ma suljettu
Ti ja pe 12-16
Ke 12-19
La-su 12-15

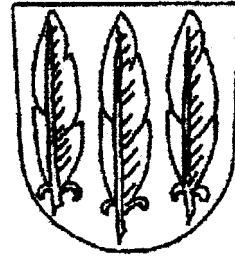
1.6.-31.8.
Ma suljettu
Ti-pe 10-18
La-su 12-17

Pääsymaksut
3 /80 snt

Puh. 02-434 3381

Osoite
Nallinkatu 2
21200 Raisio

[Www.raisio.fi](http://www.raisio.fi)

Mietoinen
- eilen, tänään,
huomenna

Mietoisten kunta rakentaa tulevaisuutta edelleen itsenäisenä kuntana, perustaen toimintansa rikkaaseen kulttuuriperinteeseen, ja tarjoaa asukkailleen miellyttävän ympäristön asua ja elää maaseudun rauhassa arvokkaassa kulttuurimaisemassa, kuitenkin vain puolen tunnin matkan päässä Turusta

Tervetuloa Mietoisiin.

www.mietoinen.fi

Mynämäki - Paikuse - Mietoinen (MPM) esihistoria-, kulttuuri-, ja luontomatkailun kehittämiprojekti

Mynämäen ja Mietoisten alueen yrittäjille suunnattu projekti,
joka saa rahoitusta Euroopan aluekehitysrahastosta.

Projektin toiminta-aika on 2.1.2002-31.12.2003

Tuotteistamme ja markkinoimme esihistoriaan, kulttuuriin
ja luontoon liittyviä ohjelmalveluja ja ryhmämatkoja sekä
matkailua tukevia käsityötuotteita.

Tarjoamme mahdollisuuksia kontaktiverkostojen luomiseen
kotimaassa sekä Itämeren yli Vieroon, Paikusen kuntaan.

Mukana projektissa ovat tällä hetkellä:

- Aquaticus • Green House • Heikkilän Liikenne
- Jokiraman Taidetila • Lemakkalan Pitosali • Mynämäen Seudun
Matkailuoppaat ry. • Tarinayrittäjä • Vakka-Suomen Erätulet

Lisätietoja:

Mia Lempiäinen, MPM-esihistoriamatkailutuotteet -projekti
Lounais-Suomen käsi- ja taideteollisuusoppilaitos
Vehmaantie 111, 23100 Mynämäki
puh. 0400 539 279 fax (02) 430 5232
mia.lempiainen@lsktol.fi

Arkkitehtitoimisto L2 Oy

- RAKENNUSSUUNNITTELU
- SISUSTUSSUUNNITTELU
- MAANKÄYTTÖ- JA VIHERSUUNNITTELU
- PÄÄSUUNNITTELU
- 3D-MALLINNUS
- CAD

Linnankatu 45, 20100 Turku tel. 02-2338 901 fax 02- 2338 902 tsto@ark-lsto.net

TURUN LINNA

Linnankatu 80
 puh (02) 262 0300
www.turku.fi/museo

Avoinna
 16.9.-15.4. ti-su 10-15, ma sulj.
 16.4.-15.9. joka päivä 10-18

turku

LAPSUUS KESKIAJALLA

10.4. - 29.9.03

It's more than a toy. It's a childhood.

ABOA
 VETUS

ARS
 NOVA

MLL
 MÄNTTÄHEIKKIMÄN
 LAITENKÄSITTELYTITTO

Itäinen Rantak. 4-6, Turku, puh (02) 250 0552 Östra Strandg. 4-6, Åbo, tel (02) 250 0552

Jättiläiset heräävät Untamalan kesään!

Untamalan vireä ja kaunis raittikylä, näkyvä ja aistittava historia kirkkoineen, kulttuuripolkuineen ja arkeologisine löytöineen on vetänyt puoleensa niin paikkakuntalaisia kuin vierailijoita jo vuosisatoja.

Tähän miljööseen **Muinaisuus ja tarinat tuotteiksi** -projekti, **Arkeologiakeskus Untamala** ja **Pro Untamala markkinointiprojekti** rakentavat Untamalan uutta kesää.

Elämyksellinen käsityömyymälä ja tapahtumapaikka. Avoimna 1.6.-31.7.03 päivittäin.

Pietarin päivän markkinat 28.-29.6.03

Retket ja opastukset

Tiedustelut: Helena Kinnunen 02 5336483 helena.kinnunen@lakk.fi ja Tarja Moisio-Rannikko 02 5337395 tarja.moisio-rannikko@lakk.fi

Arkeologiakeskus Untamala, Tiedustelut: Marja Sipilä 040 7380215 marja.sipila@nba.fi

13.6.-19.6. Avoimien ovien viikko

30.8.-6.9. Tapahtumaviikko Muinaistulien yöstä Arkeologian päiviin.

30.8. Muinaistulien yö

6.9. Miekkojen päivä

Jättiläisnallet Maarit Salonen

LOUHENLINNA

**-muinaislinnojen
aatelia!**

*Tule viettämään ikimuistoiset
häät, syntymäpäivät, yritysjuhlat
tunnelmalliseen Louhenlinnaan!*

*Ota yhteyttä ja tule tutustumaan,
niin kerromme enemmän!*

Puh. 02-856017

www.louhenlinna.com

markku.pilppula@lailanet.fi

LOUNAIS-SUOMEN KÄSI- JA TAIDETEOLLISUUSOPPILAITOS

ARTESAANI 120 ov

Koulutusohjelmat:

Esinesuunnittelu ja valmistus

metalli
puu
muinaistekniikka

Tekstiilin ja vaateuksen suunnittelu ja valmistus

tekstiili
vaatus
englanninkielinen vaatus

Ympäristön suunnittelu ja rakentaminen

rakennusrestaurointi

Uutuus!

Muinaistekniikan suuntautumisala ainoana Suomessa!

Vehmaantie 111
23100 MYNÄMÄKI
Tel. (02) 437 6800
Fax. (02) 430 5232
lskto1@lskto1.fi

KADONNEITA KIRKKOJA

- VAKKA-SUOMEN VARHAINEN KRISTILLISTYMINEN

SEMINAARIN OHJELMA 12.4.2003

Seminaarin avaus, Mia Lempiäinen, Mynämäki-Paikuse-Mietoinen –esihistoriamatkailutuotteet –projekti.

Kristillinen organisoituminen ja kappelinmuodostus Suomessa ja Vakka-Suomessa, Markus Hiekkänen, dosentti, Suomen Akatemian akatemiatutkija.

Kahvitauko

Vuoden 2001 kaivaukset Vehmaan Laittisten Kappelmäessä, Jouni Taivainen, FM.

RETKIOHJELMA

Oppaina mm. dosentti, akatemiatutkija Markus Hiekkänen, FM Jouni Taivainen sekä alueopas Kari Ahtiainen.

Lounas Mietoisten maamiesseuran talossa

Kari Ahtiainen kertoo ruokailun lomassa Mietoisten mielenkiintoisista muinaisjäännekohteista.

HIETAMÄEN KIRKKO MIETOISISSA

Keskiaikainen tuhoutunut puukirkon ja hautausmaan paikka. Hietämäen kirkko oli pyhitetty Pyhälle Jaakobille. Hietämäen kirkko jäi hiljalleen pois käytöstä kun Mietoisten kirkko valmistui vuonna 1643 ja autioitui lopulta kokonaan. Viimeinen hautaus tehtiin vuonna 1731. 1800-luvun lopulla kirkosta oli jäljellä enää maatuivia hirssiä. Vuosina 1918 ja 1924 paikalla suoritettiin kaivauksia, joissa löydettiin luita, 1500- ja 1600-lukujen rahoja, helmiä ja sormus (KM 7467:1-8). Kirkkotarha on ollut kooltaan 24 x 29 metriä. Lopullisesti kirkko ja hautausmaa tuhoutuivat 1920-luvulla soranotossa. Hietämäen kirkon keskiaikaista esineistöä on arvelujen mukaan sekä Mynämäen että Mietoisten kirkoissa. (ks. tarkemmin artikkeli tässä lehdessä)

LAITTISTEN KAPPELMÄKI VEHEMAALLA

Aiempien arvelujen mukaan Kappelmäki on varhaiskeskiaikainen kirkonpaikka. Paikallinen perimätietokin tiesi 1800-luvun lopulla kertoa, että Kappelmäellä on ollut kirkko. Alueella on lisäksi vielä tänä päivänäkin nähtävissä sitä ympäröivä rauennut kiviaita. Keväällä 2002 paikalla suoritetuissa kaivauksissa saatiin vahvoja todisteita sekä kirkon paikasta että hautausmaasta ja lisäksi alueella todettiin ainakin yksi varma ja yksi epävarma rautakautinen röykkiö. Kaivauksissa havaittu ruumishauta saatiin ajoitettua keskiajan lopulle - uuden ajan alkuun (ks. tarkemmin artikkeli tässä lehdessä).

KODJALAN KIRKKO LAITILASSA

Tämä kadonnut kirkko mainitaan 1540-luvulla Agricolan seurakuntaluettelossa. Perimätiedon mukaan kirkko on sijainnut Lukkalan tilan mailla. Sen puutarhan etelä- ja länsipuolella on tiedon mukaan laajan hautausmaan aitausten jäännös, jonka sisäpuolella on itä-länsi -suuntaan asetetut hautakuopat. Luoteessa aidan ulkopuolella on ns. kirkon kellari, joka on harmaakivisen tynnyriholvin kattama. Lukkalan talon alueelta on löytynyt ruumishautoja erilaisissa maansiirtöissä.

UNTAMALAN KIRKKO LAITILASSA

Untamalan kirkko on pyhitetty Pyhälle Pietarille. Se sijaitsee keskellä rautakautista muinaisjäännealuetta, entisellä Valkojärveen pistäneellä niemellä. Untamalan kirkon paikkaa on arveltu hyvin vanhaksi, ehkä yhdeksi Suomen vanhimmista. Erikoisuutena on kirkon länsipuolella kohoava korkea nelisärmäinen kivipaasi, jota kansa kutsuu Kalevanpojan viikatteentikuksi. Vuonna 1952 paikkaa tutkittaessa kivi osoittautui varhaiskristilliseksi hautakiveksi. Kirkko on useaan kertaan

*Kappelmäki
Vehmaan
Laittisissa*

uusittu tulipalojen vuoksi, joista viimeisin oli vuonna 1780. Tämän jälkeen rakennettiin uusi kirkko vasta 1785, mikä sekään aikanaan purettiin kunnes uusittiin vanhaan muotoonsa vuonna 1870. Tämän jälkeen kirkkoa on korjattu joitakin kertoja.

SOUKAISTEN KIRKKO JA VALKON KELLOTELIN LAITILASSA

Soukaisten kylässä on Pyhän Perttelin kirkko, joka luultavasti aikaisemmin sijaitsi Valkon kylässä hyvin vanhana pidettyä kirkon paikalla. Tallennetun perimätiedon mukaan kyseessä olisi seurakunnan vanhin kirkonpaikka, jonka olisi aikanaan perustanut Pyhä Henrik Köyliön matkallaan. Valkosta kirkko on luultavasti siirretty Soukaisten kylään noin vuonna 1800. Valkon kylässä on kuitenkin vielä korkea kellotelin, jota pidetään muistona kerran paikalla sijainneesta kirkosta.

KARJALAN KIRKKO MYNÄMÄESSÄ

Karjalan seurakunta muodostettiin kahdesta Mynämäen kappelista; Karjalasta ja Vehmalaisista, jotka yhdistettiin vuonna 1860. Nykyisin Karjala kuuluu jälleen Mynämäkeen. Perimätiedon mukaan ensimmäinen saarnahuone oli tarkoitettu rakentaa Suojoen ns. Kirkkonummelle, jonne kerätyt hirret kuitenkin vietiin Karjalan kylään. Ensimmäisestä 1600-luvun puolivälissä rakennetusta puukirkosta ei ole säilynyt tietoja, mutta vuosina 1667-1668 sinne oli jo haudattukin. Ensimmäinen kirkko ränsistyi melko nopeasti minkä jälkeen sen tilalle rakennettiin toinen, joka sitten purettiin 1860-luvulla. Sen osia on arveltu käytetyn nykyisen Karppisten kylässä sijaitsevan kirkon rakentamiseen. Vehmalaisien kylään rakennettiin vuonna 1769 toinen kirkko ns. Betelin kirkko. Vehmalaisien kirkon pientä kirkkotarhaa ympäröi vielä nykyäänkin vuonna 1811 ladottu kiviäitä. Kirkko purettiin 1860-luvulla ja myös sen osia on arveltu käytetyn em. Karppisten kylässä sijaitsevan kirkon rakentamiseen, joka valmistui vuonna 1869.

MYNÄMÄEN KIRKKO

Mynämäen pitäjä mainitaan ensimmäisen kerran vuonna 1309. Nykyinen harmaakivikirkko on valmistunut noin 1400-luvun puolivälissä. Se sijaitsee keskellä vahvaa rautakautista asutuskeskusta. Kirkkomaan korkeimmalla kohdalla hieman sakaristosta koilliseen on tutkittu rautakautinen polttokalmisto, jonka esineistö ajoittuu pääosin merovinki-viikinkiajalle, vanhimmat löydöt ovat nuoremmalta roomalaisajalta. Kivikirkkoa vanhempaan kirkkoon viitannevat runkokuoneen ja sakariston muurien alta tutkimuksissa tavatut haudat. Mynämäen kirkko on pyhitetty Pyhälle Laurille.

Jouni Taivainen

Lähteet: Suomen kirkot/Mynämäen rovastikunta, 1961; Suomen kirkot Vehmaan rovastikunta, 1959; Markus Hiekkänen, The stone churches of the medieval diocese of Turku, 1994; Kalannin historia 1999.

*Mynämäen Pyhän Laurin kirkko
kuvattuna koillisesta,
rautakautisen kalmiston paikalta
(Jouni Taivainen)*

Mynämäen kunta

Viihtyisää asumista - Menestyvää yrittämistä

Omakotitontteja voi vuokrata tai ostaa.

Omakoti-teollisuustontteja Kintikkalassa
Tontille voi rakentaa asuinrakennuksen lisäksi
myös liiketoimintaan liittyviä tiloja.

Yhteyshenkilöt:

Rakennustarkastaja Seppo Kuusinen, puh. (02) 437 6656

Hallintojohtaja Jorma Rakkolainen, puh. (02) 437 6626

Lisätietoja myös www.mynamaki.fi

Vuokra-asuntoja

Yhteyshenkilö:

Isännöitsijä Asko Vainio, puh. 0400 535 928

Teollisuustontteja Roukkulissa

Yhteyshenkilö:

Toimitusjohtaja Eero Kiiski, puh. (02) 437 6620 tai 050 555 7034

Tervetuloa Uimahalliin!

Mynämäen Uimahalli on avoinna
tiistaisin kello 6 - 8 ja 15 - 21,
keskiviikkoisin ja perjantaisin kello 15 - 21
sekä lauantaisin kello 13 - 18

